

TENEN

Dansk Tekstilhistorisk Forening

17. årgang, nr. 3

2006/2007

Indhold:

Kvindeforklæder	side 3
En hørtur	side 10
Lyø broderiet	side 15
Billeder fra Cairo	side 17
Farvemøllen De Kat – Katten	side 20
TENEN holder generalforsamling i Ribe	side 22
Årsberetning 2006	side 23
Striber til stol og krop	side 25
Boganmeldelse	side 29
Solveig Hisdal – OLEANA	side 31
Arrangements- og udstillingskalender	side 33
Telefonliste for TENENs bestyrelse mv.	side 35

TENEN Dansk Tekstilhistorisk Forening

Formand: Annet Laursen Skjelsager, Dorthesvej 2, 3520 Farum, telefon 44 95 05 55

Næstformand: Lone de Hemmer Egeberg, Teglgården 66 st.th, 3460 Birkerød,
telefon 45 81 15 97

Kasserer: Bent Bille, Langgade 44, Flemløse, 5620 Glamsbjerg, telefon 64 72 15 65

Giro nummer: 143-0130

Medlemsskab tegnes hos kassereren. I 2006 / 2007 er prisen pr. år 200 kr.

Husstandsmedlemsskab koster 300 kr.

Medlemmer får tilsendt tidsskriftet TENEN.

Tidsskriftet TENEN

Redaktion: Annet Laursen Skjelsager, Dorthesvej 2, 3520 Farum, telefon 44 95 05 55,

ePost silke-annet@detail.dk • Lis Slottved, telefon 74 63 03 50,

ePost slottved@privat.dk • Vibeke og Frits Lilbæk, telefon 48 17 16 47,

ePost vofl3450@yahoo.co.uk

Sats og billedbehandling: Frits Lilbæk • Digitaltryk: VesterKopi • ISSN: 0906-9526

Copyright © TENEN og forfatterne • 23.01.2007.

TENEN udkommer fire gange om året – sidst i månederne juli, oktober, januar og april.

Deadline for redaktionelt stof er seks uger før eller efter aftale med redaktionen.

Artikler og indlæg sendes til redaktionen

fx. med ePost – eller maskinskrevet med brevpost.

Annoncepriser: 1/1 side: 525 kr. 1/2 side: 300 kr. 1/4 side: 185 kr. 1/8 side: 135 kr.

Ældre numre af TENEN kan købes ved henvendelse til foreningens kasserer

– så længe lager haves. Prisen er 50 kr.

Ændring af sendeadresse meddeles til kassereren.

Internet: <http://tenen-dk.spymac.net> eller <http://tenen.does.it>

Mordvinsk brud, Volgaområdet, med forklæde bagtil, hvilket også har været udbredt i Østeuropa indtil ca. 1920.

After Sheila Paine, *Embroidered Textiles*, London 1990.

Blandt Asiens kvinder

Hos folk af den finsk-ugriske sprogstamme i de baltiske lande og østpå i Rusland og Sibirien har forklæder været meget kendt og haft en varieret anvendelse og betydning. De har gennemgående været af hør-lærred med broderede borter svaerende til særken og til at binde om livet, eller de kan have en smæk med bånd rundt om nakken¹.

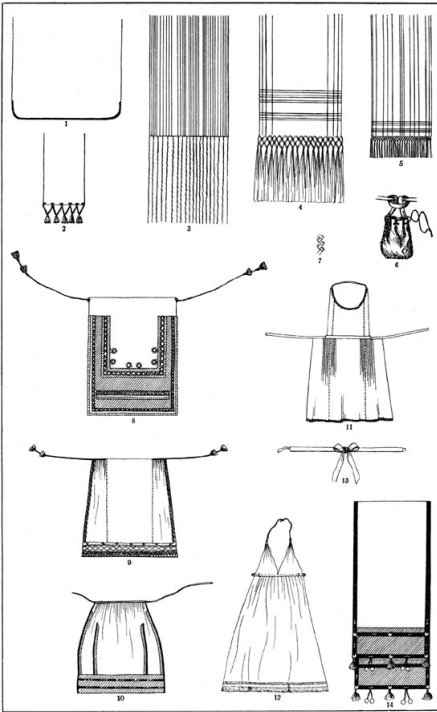
Tibetanske forklæder er syet i tre stofbredder med vandrette, ind-

vævede borter. Det må bemærkes, at disse borter går igen på de tre stofbaner, uden at de må passe sammen i sømmene. Fem forskellige forklæder hører der til, for at den pågældende kan være velklædt til de forskellige højtider og til hverdag².

Blandt mongolerne har kvinder ikke brugt forklæder. Både mænd og kvinder har haft store kraver, som det kan være fristende at tage med i betragtning på grund af deres dekorative virkning³. Noget lignende har tilfældet været på sine steder i det sydlige og vestlige Kina. En vis type har der været udsmykket med fint silkebroderi og med små lommer til lykkeskillinger⁴.

Efterhånden som vesterlandsk tøj har gjort sig gældende over det meste af kloden, er også forklædet blevet internationalt, men det må

1. Elisabeth Munksgaard, *Oldtidsdragter*, København 1974, især side 175f. Finske henvisninger: Ildikó Lehtinen, *Marien mekot, Volgansuomalainen kansanpukujenmuutoksista / Transformations in the costumes of the peoples speaking Finno-Ugrian languages in the Middle Volga area*, Helsinki 1999, ISBN 952-5150-20-8, Summary. Samme, udgivet, *Timotej Jevsejev's ethnographische Sammlungen über die Tschermissen*, Helsinki 1985, side 107: Brude- dragt. Julie Wichmann, *Beiträge zur Ethnographie der Tschermissen*, Helsinki 1913, side 31 ff., tavle V. En stor tak til Biblioteket ved Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Finsk Afdeling, Københavns Universitet for bistand ved undersøgelsen i december 2003.

Forklæder hos tscheremisserne ca. 1900.
Efter Julie Wichmann 1913.

betrages som et led i den europæiske historie, vi er ved at afgrænse.

Albanske borter

Det er interessant at vende blikket mod Albanien, hvor der i 1960erne er blevet foretaget en usædvanlig detaljeret forskning netop om forklæder som et væsentligt element i kvindedragten. Landskabet er præ-

2. Venligst meddelt november 2003 af museumsinspektør Rolf Gilberg, Nationalmuseet, Etnografisk Samling.
3. Henny Harald Hansen, *Mongol Costumes*, Nationalmuseets Skrifter Etnografisk Række III, København 1950
4. Hanne Frøsig Dalgaard, 2001, 57.

get af bjerge, nogle endda over 2500 m., og befolkningen er sammensat af en række etniske grupper med både sproglige og religiøse særpræg. Alle disse forhold er kommet til udtryk i forklædernes form og udsmykning, ikke mindst på landet; i byerne har overklassens damer efter europæisk mode til dels undladt at gå med forklæde. Det vil føre for vidt at gå ind på alle detaljer, men nogle få iagttagelser må nævnes for at belyse, hvor fast traditionerne har gjort sig gældende.

Af de mange former anses en type med fletninger eller lange frynser forneden som ældst. På øen Poros i Ægæerhavet har de albanske kvinder gået med dette lange, smalle forklæde, rigt udsmykket på det nederste stykke. Det sammenholdes med statuetter fra 2. til 5. århundrede, hvor frynserne også er udført med en sådan dygtighed, at det må antyde noget om betydningen af dette klædningsstykke. Det forekommer tillige på flere terrakottafigurer og andre små figurer fra bronzealderen fundet i det vestlige Balkan, det område der af romerne blev betegnet den illyriske provins. Det er bemærkelsesværdigt, at fletningerne og de lange frynser defineres som særprægede for albanerne, idet de ikke træffes i dragten hos den slaviske befolkning på Balkan, som indvandrede nordfra under de folkevandringer, der til sidst gjorde en ende på det romerske kejserrige.

For en periode i antikken svigter kilderne til belysning af forklæder, hvilket er blevet tolket som udtryk for, at de illyriske kvinder er kommet under så stærk berøring

med den græsk-romerske draperede dragt, at de er ophørt med at bære forklæder. Blandt landbefolkningen er det lange forklæde af oldtidstypen blevet anset for at have været i brug fortsat, så det formodentlig siden middelalderen igen har vist sig som et fundamentalt og uundværligt led i kvindedragten⁵.

Hvor vidt dette holder stik, eller om der snarere må være tale om en helt ny tilpasning til den brug af forklæder, der har gjort sig gældende i Europa som helhed siden 1400-tallet, må vi lade stå hen.

Middelalderforklæder i Finland

De tidligst kendte eksempler i Norden er fundet i to kvindegrave i Finland: Det ene fra det vestlige Finland dateres til omkring 1100 og er af naturfarvet hvid uld med brikvævede kanter; det andet fra Karelen fra hen ved år 1200 er af blåt uldstof og med en bred broderet bort med indvævede bronzespiraler. Også en form for hofteklæder besat med bjælder kendes fra gravfund i Finland og nogle i Birka ved Mälaren i Sverige. På den tid, da de middelalderlige finske forklæder har været brugt, er der ikke noget, som tyder på påvirkning østfra til Skandinavien⁶.

5. Gjergji, Andromaqi, "Aprons in Albanian Popular Costume - From the end of the nineteenth century to the first half of the twentieth", *Costume*, No. 20, London 1986, 44-62.

6. Charlotte Blindheim, "Drakt", *Kulturhistorisk Leksikon for nordisk middelalder*, III, 1958, 273.

Den islandske "blæja"

I den islandske skildring i Laxdølasagaen beskrives Gudrun med et klædningsstykke, som undertiden er blevet tolket som et forklæde. Beretningen handler om en slægtsfejde i tiden omkring år 1000, men den er først nedskrevet omkring 1260 eller i den følgende tid. Det er mest sandsynligt, at forfatteren har valgt at dramatisere Gudruns situation malerisk igennem hendes påklædning, men uden at der sprogligt er grundlag for at forudsætte et forklæde. I den oldislandske tekst bruges betegnelsen "blæja", der kan have mange betydninger i retning af lagen, klæde, alterdug, som alle må opfattes som linned. Der er derfor også mange fortolkninger i de forskellige oversættelser på dansk, norsk og engelsk, således en kappe – men forklæde må vi se bort fra endnu for den periode⁷.

Forklæde og skørt

Enkle forklæder uden besætning eller broderi kan findes omtalt i Tyskland fra 1430erne og fremef-

7. *Ordbog over det norrøne prosasprog*, København 2000, bind 2: opslagsord: "blæja". Jonna Louis-Jensen, Blæja Gudrúnar Ósvífursdóttir, Forelæsning, 1988, upubliceret.

En tak for interesseret drøftelse til lektor Finn Hansen, Nordisk Forskningsinstitut og til ordbogsleder Bent Chr. Jacobsen, ONP, Det Arnamagnæanske Institut, Københavns Universitet.

Professor Jonna Louis-Jensen, Københavns Universitet, har venligst mundtligt meddelt sin konklusion om skildringen af Gudruns dragt, som her refereres.

ter. Som en egentlig bestanddel af borgerlige kvinders påklædning også til fest og luksuriøst udstyret kommer de til udtryk i tyske forordninger fra omkring midten af 1500-tallet. Betegnelserne kan variere, således "vördök" eller "schörteldök", efterhånden også det senere almindelige "Schürze", det danske ord "skørt" er beslægtet med dette. I alle tilfælde er der grund til at sætte disse navne i forbindelse med den figursyede dragt og opdelingen i skørt og trøje, som på den tid afløste den hele, løsthængende kjole. Hertil synes forklædet snart uundværligt, ikke som en elementær beskyttelse af tøjet mod tilsmudsning ved arbejdet, men som en stærkt værdsat dekorativ detalje og utvivlsomt med symbolsk betydning, lige som vi kan møde i beretninger fra en senere tid. Forordningerne handler om, at borgerlige kvinder gerne kan være udstyret med forklæder i stort tal, når disse er i enkel udførelse. Ordet "forklæde" forekommer næppe på skrift i nordiske sprog før end i 1500-tallet⁸.

Hvidt på sort

På malede portrætter af 1500-tallets adelsdamer kan vi se tidens dragt med den stramme talje fremhævet af hvide, smalle forklæder, lagt i tætte, skarpe folder og fæstnet midtfor, så de akkurat er synli-

ge i overkjortlens åbning. Eller dragten kan bestå af flere skørter, hvoraf det yderste har en åbning omme på siden og det hvide forklæde midtfor. På de malede epitafier, der efter reformationen kom til at pryde kirkerne som velhavende folks mindetavler, møder vi hele familier malet i deres kirkelige højtiddragter, kvinderne og pigerne med sort trøje og skørt og et langt, smalt, hvidt forklæde. Endnu op i begyndelsen af 1700-tallet viser disse billeder, at dette hørte til kvinders gængse påklædning til bryllup og begravelser.

Et smukt broderet, hvidt hør-lærredsforklæde, der bærer årstal-

Forklæde, øverst broderet "A" og midtpå "1698".

Den antikvariske Samling, Ribe

8. Gudrun Lindskog-Wallenburg, *Bezeichnungen für Frauenkleidungsstücke und Kleiderschmuck i, Mittelniederdeutschen, zugleich ein Beitrag zur Kostümkunde*, in *Göteborgs Germanistiska Dissertationsreihe*, 5, 1977, side 98 ff.

let 1698 broderet med sorte korssting, er efter alt at dømme det ældste bevarede forklæde i Danmark og må antages at have været båret netop til en sådan højtidsdragt. Det skyldes usædvanlige omstændigheder, at det allerede i 1859 er kommet under trygge forhold i Den antikvariske Samling i Ribe. Det stammer sandsynligvis fra Fanø. Længden er 78 cm. og bredden 33-37 cm. Foroven er det rynket med dobbelt hørtråd til 10 cm. bredde, men der findes ingen linning eller bindebånd. Langs den nederste kant er der tilsyet kniplinger af to forskelligt mønstrede stykker. Selve stoffet er næsten dækket af borter i tællesyning og hulsømme med hvid hørtråd⁹.

Fornemt og kulørt

Forklæder var ikke altid hvide. I lister over fornemme kvinders udstyr nævnes fra midten af 1500-tallet overordentlig kostbare forklæder af fløj og gyldenstykke, gerne så de svarede til dragtens ærmer og brystsmæk. Det er forklæder af denne karakter, som de nævnte tyske luksusforordninger havde til formål at begrænse.

Forklæder som standstegn

Blandt befolkningen i almindelighed er så pyntelige forklæder næppe kommet i brug før hen imod

9. Sara Wold, "Danmarks ældste forklæde?", i *Mark og Montre*, Esbjerg 1984, side 70ff. Troels Lund, *Dagligt Liv i Norden i det sekstende Aarhundrede*, Bind 4, side 117ff, 4. Udgave, København 1914.

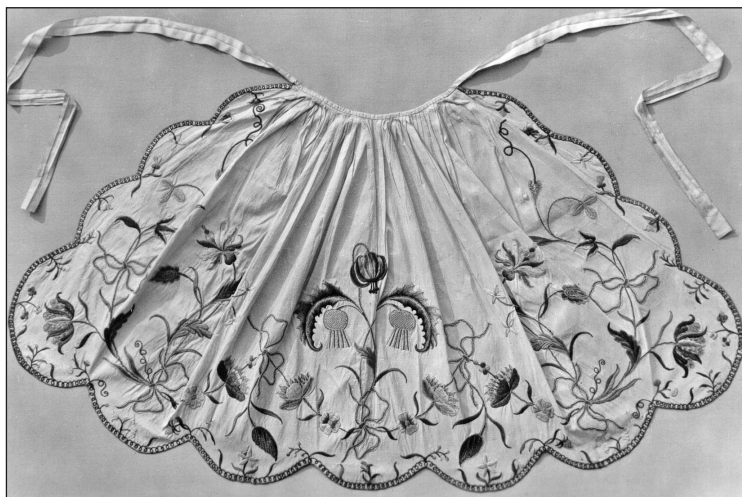
Slotsskriver Iver Nielsen, Ålholm Slot, Lolland, med familie, ca. 1665. Moderen og pigerne til højre har hvide forklæder lagt i skarpe læg, drengenes til venstre er ærmekjortler også med læg. Epitafium i Nysted Kirke.

Nationalmuseet neg. nr. 70183.

slutningen af 1600-tallet. I dødsbøgerne, som er vores mest righoldige kilde, er der påfaldende få forklæder omtalt i 1600-tallet sammenlignet med andre klædningsstykker. I løbet af det følgende århundrede vokser antallet af forklæder, og når sit højdepunkt efter ca. 1750. Forklæder er på den tid sammen med hovedtøj og frisure ved at blive et af de synlige udtryk for den opdeling i forskellige stænder, der kom til at præge enevældens samfund. Samtidig bliver variationen af stofferne større, så der ikke mere blot er tale om de hvide

Forklæde af
cremefarvet sil-
ke med broget
silkebroderi,
1730-50.

Manchester
Gallery of English
Costume
Platt Hall.

højtidsforklæder, og faconerne skifter. På rokokotiden blev forklæderne til stads ganske små og helt af kostbare kniplinger. Hen ved slutningen af 1700-tallet blev de igen længere, så de næsten dækkede skørtet, og nu var de oftest af lette gennemsigtige stoffer som gaze og netteludug.¹⁰

Ser vi på skifterne efter kvinder i Århus, er der mange hvide forklæder, og de har været af købt lærred, som fandtes i forskellige fine kvaliteter fra Schlesien, eller klosterlærred, netteludug, der som navnet antyder har været af nælder, nu kaldet ramie, men også sukkerdug og kattun, som var bomuldsstoffer. Andre var farvede, enten sort taft, som også hørte til højtidsdragten eller beskrives som stakkede, altså korte, eller blå, blåstribede eller blåtavlede, det vil sige blåternede.

10. Erna Lorenzen, *Folks tøj i og omkring Århus 1675-1850*, Århus 1977, side 100f. Ellen Andersen, *Moden I 1700-årene, 1690-1790*, Danske Dragter, Nationalmuseet 1977, 214f.

De er af hørlærred. Nogle er af rask, som er et uldent, voksbehandlet, glansfuldt stof. Et sort, stakket har hvid kant, og flere har røde "fabler", såkaldte falbelader eller flæser. Efterhånden kommer rødt og violet, og der er eksempler på filerede forklæder.¹¹

Jævne kvinders pryde

For kvinder på landet er forklæde blevet uundværligt i enhver situation. Fra slutningen af 1700-tallet viser bevarede skørter en forbrede af ufarvet blårlærred, tydeligvis beregnet til altid at være dækket af forklædet. Det betød dels en besparelse af det mere kostbare stof i selve skørtet; men det blev dels også mere bekvemt at bevæge sig i, for forklæderne blev da efterhånden ofte vævet af samme kraftige hjemmegjorte hvergarnsstof som resten af dragten. Det er også ved denne tid, at linningen bliver forlænget,

11. Samme, 1977, 54.

så det bindes om livet. Tidligere har de oftest været holdt på plads med knappenåle, som blev flittigt brugt til at arrangere tøjet med i det hele taget, eller med hægter til at holde dem sammen bagtil. I sine områder fandtes der forklædebånd, men de blev udført som en selvstændig pynt og helst af mønstret silke, så de kunne lægges om livet og falde elegant ned over forklædet.

Også i forarbejdning af selve stoffet blev der forskelle fra sted til sted. De hjemmegjorte forklæder kom især til at præge de sjællandske dragter og harmonerede med skuldertørklædet. De lokale vævere fandt deres foretrukne mønstre, men blev dygtige til at variere dem en smule, så ingen var ganske ens¹². På markeder og hos kræmmerer kunne man købe "forklædetøj", enten importeret eller fra vævere med storproduktion¹³, og kræmmerne vidste, hvad der var eftertragtet fra sted til sted.

De tætte, foldede forklæder har især holdt sig i brug på Amager og på Røsnæs. På Fanø blev de lagt i lidt dybere folder; det blev specielt for øen, at forklæde og liv blev syet af samme stof til en sammenhørende dragt. De fleste steder blev forklæderne rynket let til linningen.

Hanne Frøsig Dalgaard

To sjællandske bondekoner fra Valby i vinterdragt, begge med blå forklæder.

*J. Rieter, akvarel 1805-06,
Efter: Ellen Andersen, Danske bønders
klædedragt, København 1960, fig. 16.*

Artiklen fortsætter i et senere nummer ...

12. Susanne Nielsen, Grevindevæveren fra Elmue v/Fakse, i TENEN, 6/3, 1996.

13. Ingeborg Cock-Clausen, *Tekstilprøver fra danske arkiver og museer 1750-1975*, København 1987, se stikordsregister.

EN HØRTUR

Da vi åbnede Hørvævmuseet på Krengerup i 1994, var vores hensigt at have en ren maskinudstilling hvor vi viste de historiske vævemaskiner fra Tommerup væveri i funktion. Men det varede ikke længe, før vi hørte bemærkninger, når egnens landmænd besøgte os: "I har både et par maskiner fra det andet væveri på egnen, Hørfabrikken i Tommerup, og I viser billeder fra fabrikken. Så er det da for dårligt, at I ikke viser jeres gæster noget om hør dyrkning, for vi er mange her på egnen, der havde gavn af, at vi kunne sælge hørplanter til Hørfabrikken. Vi fik en ekstraindtægt derved, og vi kunne i de tekstilknappe tider få en del af vores betaling i vævede varer."

Den udfordring tog vi op. Vi skaffede os bøger om hør, så vi kunne blive kloge på den botaniske side af sagen, vi studerede hør dyrkningens historie og udbredelse, og vi sørgede for at blive øvede i at gøre hørren klar til spinning som man gjorde det før maskinernes tid, samtidig med at vi sørgede for at kunne fortælle, hvordan man behandlede hørren på Hørfabrikken i Tommerup. Det viste sig at blive en publikumssucces. Vores gæster er åbenlyst begejstrede, når vi delag-

Hørballer i Holland.

tiggør dem i historien og teknikken.

Der går en del hørbundter til, når man hele dagen skal vise publikum hørbehandling. Derfor skaffede vi os en stor rundballe med rødnet hør. (Måske ved ikke alle læserne hvad det er at rødne hør; det forklarer jeg nedenfor). Ballen var nem at skaffe, for en gruppe mennesker i Sunds var ved at starte en hørproduktion. Man måtte dog opgive næsten inden man var kommet rigtig i gang; høravlskræver megen kostbar arbejdskraft.

Vi så med ængstelse frem til den dag, hvor ballen slap op, for nu er avl af spindehør helt overstået i Danmark. Vi kunne se, at dagen kom i sommeren 2006, og så var gode råd dyre. Vi måtte prøve lykken i vore nabolande, og da vi henvendte os til Nederlands Textielmuseum i Tilburg, var der bid: vi fik en adresse på en avler i det syd-vestlige Holland, nær byen Hulst. Vi ringede og spurgte bonden, om vi kunne købe en balle hør, og svaret var

ja. Da vi fik tid til at tage af sted, ringede vi igen for at sikre os, at ballen stod der endnu, og hr. Mortier forsikrede at sagen var i orden.

En bagende varm julimorgen spændte Annlise og jeg traileren på og fik vores medarbejder Anneke med på turen. Hun har stået for alle forhandlingerne da hun har hollandsk som modersmål. Vi bed tænderne sammen og kørte gennem varmen. 1000 kilometer med trailer tager en god lang dag, og vi vidste, at vi næste dag skulle hjem ad lige så mange kilometer landevej med en stor rundballe bagpå. Derfor besluttede vi os til hurtigt at få ballen om bord om aftenen, så vi kunne komme af sted i den tidlige morgen.

Vi skulle blive klogere. Da vi ankom, overtog hr. Mortier styringen. Jeg har aldrig før truffet en så begejstret høravlser. Fru Mortier havde dækket op med aftenkaffe og hjemmebagte boller; men inden

kaffen fik vi præsenteret et helt bibliotek med emnet hør, og vi så billeder, der alle sammen fortalte om hørren. Vi fik en masse materiale at se, som hr. Mortier havde fremstillet til brug i sin skoletjeneste. Der kommer mange skoleklasser og besøger hans virksomhed hele sommeren. Efter kaffen ville han vise os en film om høravl og hørbehandling; men vi var så udmattede, at vi trods vores levende interesse for alt det spændende vi allerede havde fået at se, bad for vores liv. Så vi slap. Men ud i hørladerne skulle vi for at se på vores hørballer. Vi var ved at tabe både næse og mund: i laden stod bjerge af rundballer, så vi kunne have sparet os vores bekymring for om manden nu havde husket at lægge en balle fra til os! Han var startet som landmand (og ægtemand) med ingenting og nu, hvor han er midt i halvfjerdserne, har han en gård på 600 hektar hvor han udelukkende dyr-

*Hr. Mortier
i sin blom-
strende hør-
mark.*

ker hør. Han har aldrig beskæftiget sig med andet end hør dyrkning. I øvrigt var vi på en høregn, i nærmeste nabolag lå tre hørbrug af lignende størrelse. – Så kunne vi tænke på natlogi; hr. Mortier havde bestilt hotelværelser til os i Hulst og afleverede os ved hoteldøren. Vi fik pålæg om at møde ude på gården tidligt næste morgen. Inden aftenmåltidet undersøgte vi byen. Hulst er en gammel befæstet by med bevarede volde og byporte; den er så tillokkende, at den skal besøges en dag, hvor vi har bedre tid.

Da vi meldte os næste morgen for at få udleveret vores balle, mødte vi straks hr. Mortier, som sædvanlig på vej mellem sine bygninger på en gammel damecykel. Han kommanderede os til at skynde os ind i hans bil (herligt sval med air condition) – det hastede, for vi skulle se hørblomsterne, og hørren blomstrer kun om formiddagen. Alt afblomstrer om eftermiddagen, og

næste morgen har der udviklet sig nye blomster. Vi blev kørt fra mark til mark og fik spændende belæring om planternes udviklingsstadier og tilstand. Men først og fremmest nød vi markernes skønhed! Hjemme igen fik vi ballen læsset, det tog tyve sekunder at stille ballen på ladet med en speciel grab på traktoren.

Nu var det tid til at studere produktionen. Det blev nærmest ufor-glemmeligt. Tre af ægteparrets fire børn bor med deres familier nær gården og står nu for hovedparten af arbejdet. Alt er mekaniseret. Som bekendt høster man hørren ved at ruske den, det vil sige trække den op med rod. Planten skal jo i løbet af behandlingen have en fugtbehandling for at mørne træstoffet så spindefibrene kan befris fra planten, og roden skal sidde og beskytte fibrene under fugtbehandlingen. Ruskningen foregik før maskinernes tid ved at man gik

*Ruske-
maskine.*

marken rundt med bøjet ryg og trak planterne op. Jeg har talt med folk, der har rusket på den måde, og når jeg har spurgt dem om ikke det var hårdt for ryggen, fik jeg svaret. "Det sansede man ikke, for smerterne i hænderne var meget værre!" Her ruskes selvfølgelig med maskine, en maskine hvis lige jeg aldrig har set. Betegnelsen for fugtbehandlingen er rødning. Der er mange holdninger til hvordan man rødner; en metode er dugrødning, hvor man lader stråene ligge på marken i nogle uger, en anden er rødning i varmt vand, to døgn i 40 grader varmt vand. Her rødner man i koldt vand, 10 til 12 dage, alt efter luftens temperatur. Før hørren rødnes, skal den naturligvis tærskes. Det meste af frøhøsten sendes til oliefabrikken til linolieproduktionen.

Efter rødningen skal spindefibre, bark og træstof separeres. Nu som før bryder man hørren, dvs.

man brækker det mørnede træstof itu, og de smidige fibre finder sig i at blive bøjet uden at de tager skade. Yderligere rensning og kæmning foregår ved skætning og hegling. Her laves det hele tilsyneladende af en enkelt, lang, lang grøn maskine. Man vælter et vognlæs rødnet hør ned i et stort hul i gulvet, så løfter maskinen planterne op i passende tempo, og inde bag maskinens skærme foregår der åbenbart noget, for ét sted kommer alle de mørnede plantedele ud, de såkaldte skæver. Dem sælger man til fabrikker hvor man laver spånplader og isoleringsmåtter af dem. Et andet sted kommer de kortere fibre, blåren, ud. Den grovere for sig, i små baller der sælges til papirfabrikken, den lidt mere langfibrede blå, hegleblåren, går til spinding, og endelig kommer de fine langfibre frem. Man sender alt hvad der skal spindes, til spinderier i Kina.

*... en lang,
lang grøn
maskine.*

Vi er blevet belært så detaljeret, at der ikke er plads til alt her; men et par tal kan måske interessere: Vores balle vejer ca. 250 kg. Af 1000 kg hørplanter kan blive 54 kg bleget lærred fra langfibrene og 46 kg bleget lærred fra de forskellige blårtyper. 220 kg frøkapsler leverer 120 kg hørfrø der giver 32 kg linolie som bliver til maling, lak, fernis, sæbe, linoleum, kunstharpiks præserveringsstof for fiskenet o.l.

Nu troede vi, at vi skulle hjem, men nej, fru Mortier havde formiddagskaffen klar, og dertil fik vi den lovede film. På den måde fik vi set hvad der sker i hørproduktionen på alle årstider. Særlig er jeg betaget af maskinparken; det var imponerende at se otte ruskemaskiner køre lige efter hinanden i en kæmpestor hørmark. Hjemturen var varm; termometrene i vejsiden viste 42 grader om eftermiddagen. Det blev meget sent inden vi var hjemme. Jeg havde imidlertid in-

gen vanskeligheder ved at holde mig vågen, for vi mistede lydpotten lige efter Hamborg, og i den larm var det umuligt at sløve hen.

Næste morgen fortalte vi alle tre så ivrigt om vores oplevelser til de øvrige medarbejdere, at vores formand og kasserer, da jeg kom for at få refunderet mine benzinudgifter, fik svaret: "Når du har fået så mange oplevelser ud af turen, var det vel rimeligt, at du betalte for den i stedet for at få penge for den."

Tilbage er kun at fortælle, at det tog tre mænd hele formiddagen at få lempet ballen ned af traileren ved hjælp af vores lille kran. Jeg sendte hr. Mortiers traktor en venlig tanke.

Bent Bille

Ballen, traileren, forfatteren og hr. Mortier til højre.

“Venner, ser på Danmarks kort, Ser, så I det aldrig glemmer ...” (9)

Lyø broderiet

I det sydfynske øhav ligger den lille ø Lyø, kun 6 km² stor og i 2003 bestod den fastboende befolkning af 148 sjæle; men den er en lille levende ø med egen skole til 7. klasse, kirke, kro, købmand og børneinstitution. Der er 5-7 fuldtidslandbrug, fiskeri og en tiltagende turisme.

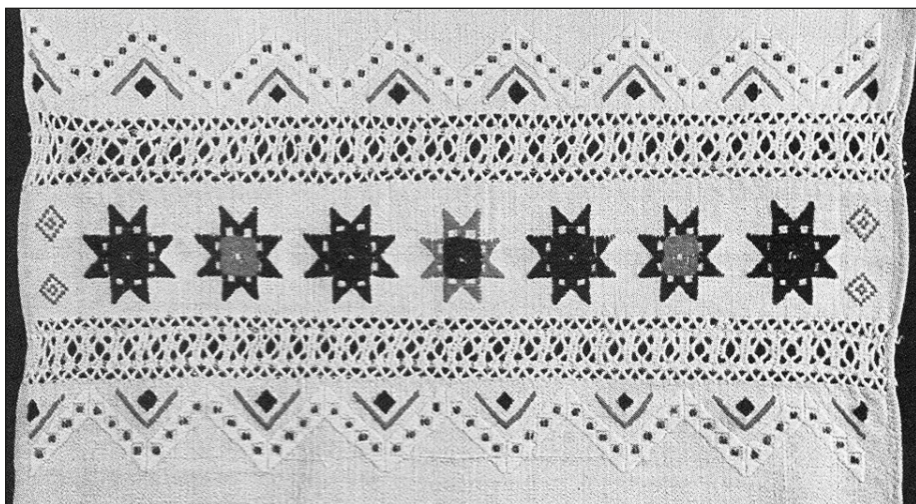
Umiddelbart forestiller man sig en lille søvngig ø, hvor der ikke sker de store ting, men den har nok været en søfarts-ø i lighed med for eksempel Ærø og på den måde haft forbindelse ikke bare med de omlig-

gende øer, men også med den store verden gennem sine søfolk.

De søfarende har altid bragt tekstile gaver med sig hjem, og derved givet kvinderne mulighed for at lære af omverdenen, for hvordan skulle sådan en lille ø ellers kunne udvikle sit eget broderi?

Lyø-broderiets storhedstid varede omkring 100 år fra 1780 og har følgende karakteristika:

- Borter og flademønstre
- Zig zag mønstre, ofte stjerne, fortrinsvis den ottetakkede stjerne udført i tællesyning.

Bort fra lyø håndklæde, år 1853. 32 cm bredt. Tællesyning og hulsømme.

- Geometrisk opbyggede hulsømme.
- Korssting i den tyskprægede biedermeierstil, der kendes fra berlinerbroderi udført som tykke blomsterkranse på lagener.
- De tidligste broderier har smalle hulsømme som tilsammen danner en bred bort. På senere broderier ses stoppehulsømme og slyngestingshulsømme, som ellers kun kendes fra Falster og Skåne!
- Fransk broderi, som normalt ikke ses på danske bondebroderier. Lyø kvinderne har hertil brugt røde og blå farver i modsætning til fransk broderi andre steder, som blev syet hvidt i hvidt.

Broderierne som blev syet på skjorter, særke og sengelinned, var ofte i mange farver, fortrinsvis røde og blå, men også gule, røde og orange

Man benyttede oftest hørtråd til broderiet, men til det franske ses også bomuldstråd, som lægger sig smukkere i det tætte broderi.

Ved at benytte sig af så mange forskellige teknikker står det for mig klart, at kvinderne på Lyø i udstrakt grad må have ladet sig påvirke af inspiration udefra, for som vi har set, kan Lyø-broderi både være tællesyning og frit broderi, ligesom der ses fransk broderi, ofte i farver, og korssting i biedermeierstil, samt hulsømme, herunder slyngestingshulsømme, som ellers kun kendes fra Falster og Skåne. Det fortæller, hvor mændene færdedes i verden og vel også noget om, hvad det var for tekstiler, de bragte med hjem til øen?

Lis Slottved

Kilder:

- *Bonniers store Håndarbejdsleksikon, bd. 11*, København 1995: Minna Kragelunds artikel om lyø-broderi
- Claus Jacobsen: *27 danske småøer*. Aschehoug Dansk Forlag A/S 2003, s. 46.
- *Tekst- og billedhæfte til lysbilleder fra Fyns Stift*, Danmarks Folkelige Broderier 1980. (Oplyst af HFD).

Billeder fra Cairo

Sammen med en veninde og hendes to børn rejste jeg for et par år siden til Egypten. Målet med rejsen var at studere pyramider, mumier, kalkstensfarver og koptiske vævninger. Desværre havde det koptiske museum lukket på grund af en større ombygning.

Men eventyret findes, hvor man mindst venter det. Vi havde bestilt en taxa til basaren i Cairo, men inden vi kom så langt, ville vi til chaufførens store overraskelse af: vi havde fået øje på en gade med stofruller i hundredvis ... I stofga-

Den lokale produktion af bomuldsstoffer bliver forsynet med store stempler som garanti for ægtheden.

Uldent tørklæde broderet så farveholdningen er forskellig for og bag. Tørklæderne findes i et væld af mønstervarianter og benyttes af de mænd, som vælger den traditionelle beklædning.

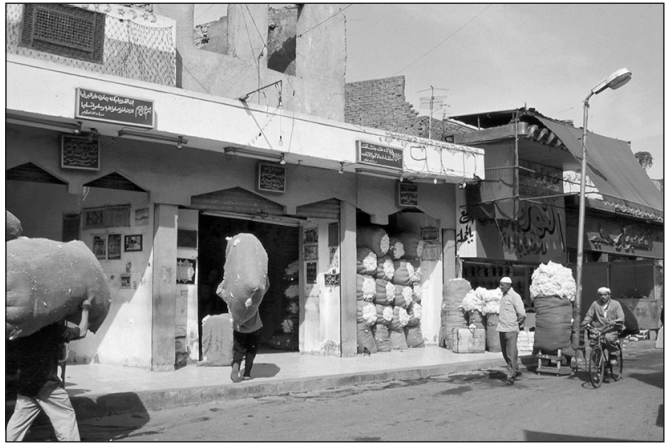
Hvilket tørklæde skal jeg vælge? En gruppe kvinder studerer udvalget af tørklæder i en af de mange handelsboder.

derne handlede udelukkende med stoffer, tæpper og sytilbehør. Gade op og gade ned, gyde op og gyde ned fyldt med tusindvis af stofruller. Stoffer i alle kvaliteter og farver, smukt draperet eller kun delvist pakket ud af den beskyttende plastik. Tekstil er lydæpende, det ved enhver. I de tætte gyder pakket med stoffer og tekstiler, var det som om Cairos støj kom til kort. Stemmerne blev bløde og tyste. De forretninger, der var større end blot nogle få kvadratmeter, gav mindelser om barndommens forlængst forsvundne trikotageforretninger. Vi så og så. Vi gik til vi fik ømme fødder og vabler. Overalt var der indtryk og billeder at forholde sig til. Om natten drømte vi om stofruller, egyptisk bomuld og mummiesvøb.

Susanne Nielsen

Central for indlevering af råbomuld.

I Egypten har bomuldsproduktion været kendt siden 1000-tallet f. Kr. Kvaliteten er glansfuld og langfibret.

Æselkærre, mobiltelefon, bomuld, sko-æsker ...

En lille, bitte butik pakket med råbomuld.

*Her handles med
egyptiske bomuldsme-
tervarer - og tusindvis
af andre tekstiler.*

*Mændene er klædt i
galabiya, en traditio-
nel dragt der ikke er
religiøst begrundet.*

*Bjerge af tekstil - godt
det kun regner fire da-
ge om året i Cairo.*

*Smukt ser det ud med
stoffer i rødt, gult,
grønt, blåt og sort.*

*Cairostøvet, der
lægger sig over alt i
den tæt befolkede og
tæt trafikerede by, må
man se bort fra!*

Farvemøllen De Kat – Katten

Farvemøllen De Kat findes på bredden af den hollandske flod Zaan nordvest for Amsterdam. De mennesker, som bor her, kaldes for Zaankantere, og de byggede i 1600-tallet de første vindmøller, som blev brugt til at pumpe vand væk med. Det blev hurtigt til et omfattende industriområde med tusinde vindmøller, der blev brugt til at forarbejde korn, ris, papir, hamp, træ, tobak, planteolie, sennep, kakao, og mange andre ting – også farver.

De Kat indeholder dele fra to forskellige vindmøller af hollandsk type. Begge er de oprindeligt bygget i 1780-erne. De Kat er sandsynligvis den eneste vinddrevne farvemølle, som er tilbage. Den fremstil-

ler materialer til farveproduktion: Pigmenter samt fyld- og bærematerialer.

Fra omkring år 1600 importerede Holland tropisk træ i stor målestok til farvning af garn og tekstiler. I hakketønden er der afrikansk farvetræ – Padauk / koraltræ – fra Senegal. De tunge stykker træ bliver først hakket til splinter af store tunge stemmejern, som bliver bevæget op og ned af en hammermekanisme i møllen. Derefter pulveriseres splinterne under de to roterende kantstillede møllehjul, der hver vejer 3 tons, hvorefter pulveret sigtes. I surt miljø er farven orangerød, medens den i basisk bliver purpurrød.

I hakketønden er der afrikansk farvetræ – pigmenterne bruges til tekstilfarvning.

De kantstillede møllehjul var i gang med at male kridt.

Lidt før år 1700 begyndte man at bruge jordminerale til at lave pigmenter, kridt og polérmaterialer til malere. Teglstensrød farvepigment kan eksempelvis laves af gamle teglsten. Pigmenter laves til maling ved at tilsætte linolie. Malt kridt bruges som fyld og bærestof ved fremstilling af pastel farvestifter til kunstnerbrug, så ordet farvekridt bliver uvilkårligt meget nærværende!

Kridtklumperne bliver sejlet til møllens kaj – de kommer fugtige fra stenbruddet og bliver tørret i et tørrehus på kajen i en måned eller to. Overskuddet af formalet kridt bruges i linoleum-fabrikken lidt længere nede af Zaan floden.

Vindkraften kræver sin mand – det er mølleren, som sørger for at produktion og vind passer sammen.

Mølevingerne har klapper og er udstyret med teglfarvede sejl, som mølleren kan regulere. Vinden var frisk den dag i oktober 2006 og mølleren havde valgt at køre med reduceret sejlføring på to af vingerne.

De Kat er, som man nok kan forstå, en del af et “kørende” museum. Zaanse Schans er gratis at komme ind i; men det koster lidt både at parkere og at komme ind i de arbejdende møller og museumsudstillinger. Der er forskellige salgsbutikker, eksempelvis en ostebutik og en kæmpe stor træskobutik, hvor man kan se, hvordan en hollandsk træsko kan drejes af frisk poppeltræ i løbet af kun 4 minutter på maskiner fra 1930-erne.

Vibeke og Frits Lilbæk

www.zaansemolen.nl – www.zaansechans.nl

TENEN holder generalforsamling i Ribe ***- lørdag den 24. og søndag den 25. marts 2007***

I anledning af Industrikluturens år 2007 afholdes generalforsamlingen i år i Ribe med forudgående besøg bl.a. på Uldspinderiet i Skærbæk.

Program lørdag:

Kl. 11:00 ca. Rundvisning på Uldspinderiet i Skærbæk

Kl. 12:30 ca. Rundvisning på Skærbæk Museum

Indkvartering på Ribe Vandrerhjem. Herefter vil der være fri, indtil aftensmaden. Man kan så benytte lejligheden til at få strakt benene ved en gåtur i den smukke gamle by. Aftensmad på Ribe Vandrerhjem.

Kl. 19:30 TENENs generalforsamling:

Dagsorden ifølge vedtægterne:

- 1. Valg af dirigent.*
- 2. Navneopråb.*
- 3. Formandens beretning. Den er trykt i dette nummer af TENEN.*
- 4. Godkendelse af formandens beretning.*
- 5. Indkomne forslag der har betydning for budget.*
- 6. Fremlæggelse af revideret regnskab og budget.*
- 7. Fastsættelse af kontingent.*
- 8. Valg til bestyrelse for 2 år ad gangen, i lige år vælges 4 bestyrelsesmedlemmer og i ulige år vælges 3 bestyrelsesmedlemmer. På valg er: Annet Laursen Skjelsager, Bent Bille og Flemming Lundholm.*
- 9. Valg af revisor og 2 bestyrelsessuppleanter for 1 år.*
- 10. Øvrige indkomne forslag.*
- 11. Eventuelt.*

Forslag til behandling på generalforsamlingen skal være bestyrelsen i hænde senest 14 dage før generalforsamlingen.

Referent er et medlem af TENENs bestyrelse. Referatet underskrives af dirigenten og bringes i førstkommende medlemsblad.

TENEN er vært ved en kop kaffe under generalforsamlingen.

Derefter Anni Bloch fortæller om sin bog *Dåbstøj · Kristenklæder – Historien om dåben, barnesyndet og tekstilerne*. Bogen er anmeldt i dette nummer af medlemsbladet.
Deltagerne opfordres i øvrigt til at medbringe genstande, man har lyst til at vise frem og fortælle om.

Program søndag:

Kl. 9:00 ca. Morgenmad på Ribe Vandrerhjem.

Derefter Besøg i Ravning Håndvæveri hos Flemming Lundholm og Tina Ejlertsen.

Derefter Farvel og tak for en dejlig weekend ...

Tilmelding:

Af hensyn til indkvartering mv. skal tilmelding ske straks og senest den 15. februar til Lis Slottved, jf. side 35.

Som nævnt i sidste nummer af bladet afhænger prisen af deltagertallet. Få oplysning hos Lis Slottved.

Årsberetning 2006

Generalforsamlingen i 2006 blev afholdt den 25. marts på Kronborg, hvor vi først besøgte Hanne Fuchs i konserveringen og derefter så udstillingen om dronning Sofies brudekjole i dansesalen. Kaffen blev serveret i restaurant Kronværket, mens vi holdt generalforsamling.

Efter at have siddet i TENENs bestyrelse siden foreningens start havde Hanne Frøsig Dalgaard valgt at trække sig en smule tilbage og blev valgt til suppleant. Vi takker for de mange års gode indsats for foreningen. Som ny i bestyrelsen valgtes Anni Bloch. De øvrige i bestyrelsen samt deltagere til andre opgaver var alle genvalg.

I anledning af renæssanceåret havde Kronborg valgt at få fremstillet en kopi af dronning Sofies brudekjole, som hun ses med på et maleri i Rosenborg. Hun var mor til Chr. IV. At fremstille en sådan kjole i dag giver store problemer: tiden er helt anderledes, der er i dag næsten ingen skræddere som håndsyrt alt – symaskinen, som blev opfundet i midten af 1800 årene har overtaget det meste af syarbejdet. Skrædderuddannelsen er ændret, så man i dag tilskærer anderledes. Mode og materialer er heller ikke som for 400 år siden. Alt i alt fornemmede man, at projektet havde mødt mange vanskeligheder.

16.-18. juni var vi 26 personer på en fantastisk bustur til Celle. Der så vi bl.a. de smukkeste, velbevarede broderier, de ældste fra 1200-tallet. Turen var så vellykket, at vi på hjemturen vedtog, at vi måtte have en ny bustur, gerne i 2008. Gode ideer og rejsemål efterlyses.

Den 27. august var der skovtur til Fuglevad. Formiddagen i flot solskin med vandring langs Mølleåen i Sorgenfri Slotspark, frokost i Fuglevad Vandmølle, hvor der også var en udstilling af formandens samling af skolehåndarbejder. Hvor er det synd for børnene, at tekstilt håndarbejde næsten ikke findes i skolerne mere. Heldigvis er der opstået en del strikkecaféer og sykurser rundt om i landet.

Efter frokost fortalte Hanne Frøsig Dalgaard om arbejderboligerne ved Brede Værk, og da regnen lettede, kørte vi til Hanne og Jens' fine kolonihave, som er en af de gamle haver ved Brede Værk. Her sluttede vi dagen af med jordbærkager.

Det er blevet en tradition med en før juletur i København og lørdag den 25. november besøgte vi atter én af Københavns ældste butikker: Hvidberg Stoffer, en skøn butik med de dejligste stoffer, især i det fineste engelske uld, nogle endda håndvævede. Derefter hen om hjørnet til Haandarbejdets Fremmes arkiv. De har indrettet sig smukt, og vi så der de sødeste julekalendere samt en del af den gamle broderisamling.

Vores generalforsamling den 24. og 25. marts går til Danmarks ældste købstad, Ribe. Kun få steder i landet ser man som her hele den

middelalderlige bykerne bevaret med gamle bindingsværkshuse og brostensbelagte gader. Ribe er grundlagt omkring år 700. I dag er mere end 100 huse fredet. Nutidens Ribe præges af talrige huse fra omkring år 1600, hvor meget måtte nybygges, efter at en del af byen brændte i 1580. At husene står den dag i dag skyldes alene, at Ribe siden er blevet forskånet for brand, og at byen fra midten af 1600-årene mistede sin økonomiske betydning. Det medførte, at der hverken var råd til eller brug for nye huse i større stil. Man reparerede det, man havde, og ombyggede næsten kun gadefacaderne. Bag dem rummer Ribe derfor endnu i dag helt enestående gårde og baghuse. Man kan se mere på internet, www.ribe.dk

Det har været et godt år for TENEN, vi har fået flere medlemmer, de igangværende projekter fortsætter, bladet ser godt ud, og mange er flinke til at skrive. Vi har en meget aktiv og inspirerende bestyrelse, og vi hygger os meget.

Stor tak til alle for endnu et godt år i TENEN.

Annet Laursen Skjelsager

Striber til stol og krop

– Stoftrykker- og Væverlaugets 60 års jubilæumsudstilling i efteråret 2006

Vi skal til Herning for at hente en smuk skånsk trissevæv med indskydelig forlængning og beslutter, at så kan vi lige så godt se en udstilling også. Textilforum ligger jo midt i byen med gode parkeringsforhold, og dér vistes Stoftrykker- og Væverlaugets 60 års jubilæumsudstilling. Som skrevet, så gjort. Først hente væv, og så triller vi op foran Textilforum.

Hvert sted sine ritualer. På modsatte fortov stopper jeg op, bare for at se på bygningen, og det begynder at myldre frem med tekstilarbejdere på vej ind eller ud af bygningen, til eller fra arbejde. I dag opløses de hurtigt af solskin og vindpust, forsvinder rundt om hjørnerne og glider i et med murstene, og denne søndag ligger Vester-gade og Textilforum tilbage i al sin stilhed!

Vi svinger de store døre op og holder for hinanden. Drejer til højre, nikker til fabrikkens direktør, billedet opløses, og vi køber 2 indgangsbilletter hos damen i butikken. Vi er altså liiige nødt til en hurtig tur hen til etikette-væven, og derefter bare hurtigt forbi og klappe jacquard-væven fra Høsterkøb.

Så er jeg klar til udstilling. Så klar at jeg kommer ned ad den brede gang i rask trav og ind af døren til Kedelhuset, AV, og fødderne træder selv et skridt tilbage ud i gangen, for ikke at gå ind i muren af sribede tekstiler!!! Dyb indånding, og jeg stikker forsigtigt hovedet ind med en undskyldning på læben for min "voldsomme" entre,

unødvendigt; rummet byder mig nu velkommen ind i det stille, sribede, stadigt strømmende liv. Det er ligesom at gå på eventyr i en have med labyrinter. Her er nogle af stierne afgrænsede af de sribede puder; jeg får lyst til at sætte mig ned bare for at sidde stille og betragte livet; andre af gangene formes, ikke af hækplanter, men af sribede stofbaner, der hænger ned fra loftet. Fantastisk smuk udnyttelse af højden i Kedelhuset.

Stofferne bevæger sig så lidt eller så meget, og farverne bevæger sig med, hele tiden med en overtone af lys dis, at det giver hele udstillingen denne følelse af at være i flere verdener samtidig. Men der er liv, i udstillingen, i håndværket, i vævningen, og ikke mindst er det dejligt at se, at der også er liv i stoftrykket, og overalt udtrykt gennem sribens liv.

Her er klassiske, lige og klart afgrænsede striber, repræsenteret gennem værker af Inger Bagger, Berthe Forchhammer, Jette Grünberger, Laila Stemmler Hansen, Gerda Hemrich, Lene Jul, Ulla Karlsson, Mette Lyngsgård Kristensen, Anna Mikkelsen, Susanne Nielsen, Ellen Pedersen, Hans Christian Rasmussen, Hugrun Runarsdottir, Helle Trolle og Hanne Vedel. Lad jer nu ikke snyde af mit ordvalg. Værkerne fremtræder vidt forskelligt, lige fra nærmest ensfarvede, hvor jeg skal have brillerne på, og næsen helt ned for at se, at der faktisk er striber i. Her er det farverne der spiller, der er det bindingerne, der er det forskellige

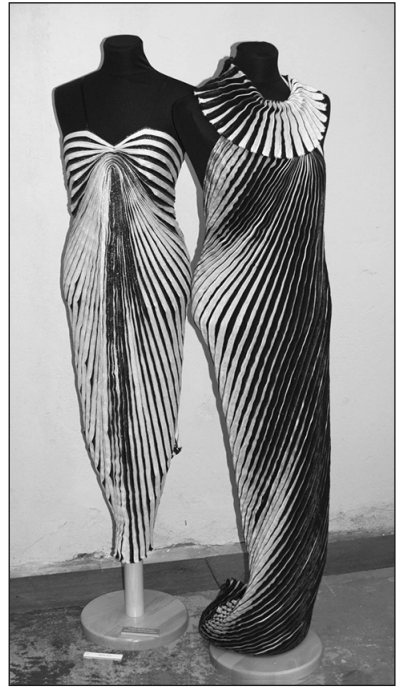
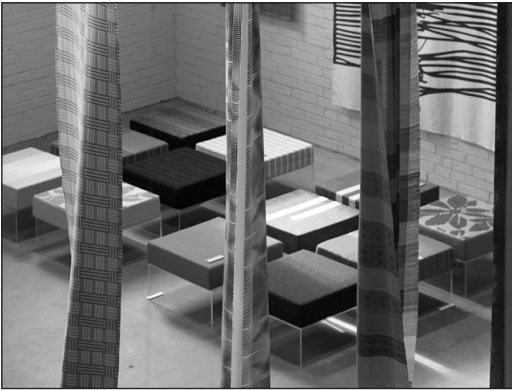

Foto: Flemming Lundholm

materialer, her garnkvaliteter, og så er der stribevis af kombinationsmuligheder.

Det er, hvad jeg vælger at kalde de brudte striber. Disse er repræsenteret ved værker af Niels Riff Andersen, Eva Castberg, Tove

Groth, Dorthe Grejersen, Sanja Hanemann, Nanna Mølbak Hansen, Signe Møller Jensen, Krestine Kjærholm, og Maria Kirk Mikkelsen. Striberne brydes på meget forskellige måder. Nogle er lige striber, men så "mangler" der lige et stykke, andre er mere "flydende", de blander sig med farven ved siden af eller fremstår mere flossede. Eller der er brugt striber af forskellig længde til at danne helt andre mønstre.

Hvad enten det er klart afgrænsede eller brudte striber, så giver striber den ene vej plus striber den anden vej tern. Og selvfølgelig er de her også i rig variation. Værker af Marianne Ejlerskov, Hans Jørgen Gregersen, Brith Hansen, Kirsten Hansen, Hanne Houlberg, Charlotte Houman, Lene Nordfeldt Iversen, Sandra Iversen, Hanne Kalsgård Knudsen, Anne Fabricius Møller, Bodil Neergaard, Ann Richard, Catharina Schmeer og Ida Annesdatter Schmidt.

Den sidste gruppe vil jeg kalde for bølgestriber. Det er på den ene side en klar stribe, men den går ikke ret op og ned, men bølgere mere eller mindre. Disse striber er repræsenteret gennem værker af Ann-Marie Bech, Ulrikka Mokdad og Hanne Winkler.

Det var på forhånd valgt, at for de censurerede deltagere skulle møbelstoffer monteres på puder, og stof til beklædning kunne afleveres i baner på mindst 3m og max 6m. Dette er én af årsagerne til at udstillingen udstråler en ro. En anden grund er, at til trods for stor variation i farvevalget, så glider også her en ro igennem udstillingen. Hverken de skarpe røde farver eller

det, at de inviterede udstillere ikke er underlagt kravene om montering og størrelse, får udstillingen til at vælte. Det bryder lige netop så meget, at det giver liv. Denne udstilling fungerer som færøsk kædedans eller minimalistisk musik. Der er sekvenser, som gentages og gentages, og alligevel brydes de så tit, at det aldrig bliver kedeligt at opleve.

Som tidligere antydnet var der også inviteret 15 tekstilkunstnere udover de censurerede deltagere. De skulle kun forholde sig til titlen, og dermed blev der budt ind med mange kreationer i andre udformninger end puder og baner. Her deltog Thea Bjerg, Karen Mimi Boelsbjerg, Lene Frantzen, Anne-Birgitte Hansen, Bitten Hegelund, Sonja Bossow Jakobsen, Mette Kaa, Lotte Myrthue, Karina Nielsen, Vibeke Rohland, Grethe Wittrock og Stine Skytte Østergaard.

Da jeg lige skal et ærinde, forlader jeg udstillingen, og synes egentlig at jeg er færdig, men da jeg kommer tilbage opdager jeg at udstillingen faktisk også er udenfor kedelhuset. Der står et par giner iført sribede og plisserede stoffer og byder goddag og for mit vedkommende altså også farvel. Ginerne er heller ikke kedelige at være sammen med, så jeg når også at opdage bordet ved siden af. Her ligger materiale om og fra Stoftrykker- og Væverlauget.

Til udstillingen er lavet et smukt og informativt katalog med både oplysninger om deltagere og fødselarens liv og levned.

*

Så til slut skal bare lyde et tillykke med de 60 år til Stoftrykker- og

Væverlauget. Du runder de 60 med lethed, ynde og den afklarede ro, der præger den som er kommet hertil i livets bjerglandskab med både med- og modgangsperioder. Vi

håber du fortsætter rejsen videre mod livets næste bjergtinde med oprejst pande.

Tina Ejlertsen

Postkort – DNA = De Nieuwe Amsterdam – Det nye Amsterdam. Sådan kan forkortelser jo betyde så meget!

Rijksmuseum havde i efteråret 2006 en udstilling af udvalgte tekstiler i De Nieuwe Kerk. Kirken er nu ikke så ny endda, da den er fra starten af 1400-tallet. Den bruges i dag til skiftende udstillinger.

Her var kjolen til bruden med de exceptionel brede hofter. Til brudekjolen var der fremstillet en speciel "glas-kuffert", så ingen kom til at røre det fine broderi, og alligevel kunne man komme helt tæt på kjolen.

Vibeke – mere DNA på side 32

Udstillingen var også med fin engelsk tekstning:

Modern and old

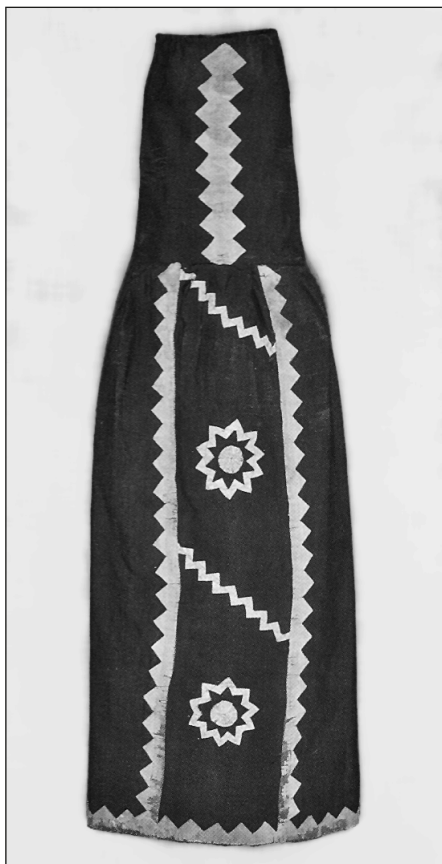
Helena Slicher's wedding dress was very fashionable in 1759. One aspect of the dress seems out of place: it is decorated with embroidery that had gone out of style long before. In the mid-18th century tulips were depicted as bulbous flowers with short petals, not long with pointed petals as on Helena's dress. Was this a deliberate choice to combine old and new?

Bog anmeldelse

Anni Bloch: *Dåbstøj · Kristenklæder. Historien om dåben, barnesyntet og tekstilerne*. Poul Kristensens Forlag 2006. Hæftet. Format: 28,5 × 21,5. ISBN 87-7851-258-1. 136 sider. 96 illustrationer. 296 kr.

Størstedelen af bogen skildrer dåben gennem tiderne i en kultur-, tekstil- og kirkehistorisk sammenhæng. Forfatteren viser, hvorledes dåbsdragterne fra oprindeligt at

Dåbsdragt, som formentlig er fra 1500-tallet. Museet på Sønderborg slot.

have været hvide, går over til at være syet af stoffer i mange farver, dog med den røde farve som dominerede, til man igen begynder at bruge de hvide kjoler, som den dag i dag stadig er de mest almindeligt brugte. Den sidste del af bogen er en katalogdel over de museer, forfatteren har besøgt som led i sin undersøgelse. Desuden indeholder bogen en omfattende fortegnelse over såvel trykte som utrykte kilder.

Det er interessant at se, hvordan udviklingen af dåbsdragten svarer til udviklingen i synet på børn. De ældste dragter er skabt til at passe et barn, der er svøbt, således at hverken arme eller ben er frie og kan bevæges. Et barn, der er klædt på den måde, ligger fint i en hættedragt. Så småt indser man dog, at barnet vil have det bedre, hvis i det mindste armene er frie. Således udvikles posedragten og endelig har barnet også brug for at kunne sprælle i sin dragt, og så kommer kjolen til. Naturligvis findes der mange overgangsformer, og alt dette beskrives i teksten, som ledsages af et fantastisk billedmateriale, både som gengivelser af de omtalte dragter, men også af malerier, altertavler m.m.

Forfatteren har i sin bog samlet et stort og på mange områder ukendt stof, som det er godt at få overblik over.

Men helheden er svær. Det lyder som kritik, men er ikke ment som sådan. Bogen virker snarere som en nødvendig forudsætning for fremtidig forskning i emnet. Det er svært at læse bogen, uden at der opstår mange spørgsmål, som det

Straffeanstaltens dåbsdragt med en drenge- og en pigehue. Nationalmuseet.

ville være dejligt at få undersøgt i fremtidige publikationer, især om

symbolikken/overtroen ved dåben og dåbstøjet. F.eks. ville det være godt at få belyst, hvorfor dåbsbarnet helst skal sove sin første søvn efter dåben i sin dåbsdragt, eller hvor i verden, det er, at man igen er begyndt at svøbe børnene. Det er forståeligt, at forfatteren pga. det store materiale har valgt at undlade at behandle de hvide kjoler, men hvor jeg dog savner oplysninger om, f.eks. hvorfra skikken med at brodere navne på stammer – kan det tænkes, at det er en folkelig måde at efterligne de kongelige, som lader dåbsbørnenes navne indgrave på dåbsfadet af guld fra 1671, som findes på Rosenborg og som senest er benyttet ved prins Christians dåb sidste år? Hvordan det kan være, at det er almindeligt at skelne mellem farverne for drenge og piger (lyseblå/lyserød). Når det er sagt, skal det også nævnes, at beskrivelsen af dragterne er uovertruffen.

Generelt er bogen sprængfyldt med en viden, som formidles med stor glæde – også takket være de mange smukke fotografier.

Bogen *Dåbstøj·Kristenklæder* kan varmt anbefales, ikke kun til kultur- og dragthistorikere, men til enhver, der beskæftiger sig med barnedåben.

Hvor er det godt, at stoffet nu foreligger samlet i en smuk bog. Dog er det ærgerligt, at bogen ikke er indbundet. Det havde den for-tjent.

Lis Slottved

Solveig Hisdal – OLEANA

Torsdag den 12. oktober 2006 tog jeg imod en invitation til OLEANA-butikken i København: Åbning af nye lokaler, hvor der også var besøg nordfra.

Den fantastiske designer og fotograf Solveig Hisdal var kommet fra Norge, og hun fortalte om sine inspirationskilder, former og farver. Hun er designer for firmaet OLEANA og har været det gennem alle årene siden starten i 1992.

OLEANA startede op med håb om at fastholde arbejdspladser inden for tekstilområdet i Norge. Idéen var at tænke anderledes: Der strikkes på de nyeste højteknologiske maskiner og der efterbehandles med erfarne hænder. Der er nøje tænkt over hvad maskinerne kan/skal gøre, og hvad der skal være folk til at gøre. Der er 60 ansatte fra 20 til 75 år gamle.

Værkstedet, der ligger i Espeland ved Bergen, er åbent for besøgende. 60% af produktionen går til eksport og Danmark er altså så heldig at have egen butik ligesom bl. a. Sverige, Schweiz, Tyskland og Canada.

OLEANA satser på de bedste materialer i naturfibrene uld, silke og alpaka. Ideen er at videreføre den spændende materialekombination, der findes i den norske folkedragtkultur.

OLEANA-produktionen befinder sig i et spændende felt mellem industri og håndværk. Det er ikke uden grund, at Solveig Hisdal og OLEANA har modtaget adskillige priser for de smukke tekstiler og det gode håndværk.

Vibeke Lilbæk

Øverst Solveig Hisdal i turkis-og-oliven.

Til højre en oleana-model i mørk-og-lys-pink.

Jomfru Maria ved striketojet. Alertavle-motiv fra Buxtehude, 1500-årenes anden halvdel. – Efter Boucher 1983.

Postkort: 2007 er industrikulturens år, og det er morsomt med det følgende sammen-træf.

I SKALK nr. 5, 2006 er der et 1500-tals billede af Jomfru Maria med et striketoj. Jomfru Maria har selv en smuk mønsterstrikket bluse med fine kantborter på.

Straks jeg så billedet, fik jeg associationer til de norske OLEANA bluser. Jeg sendte billedet i en mail til OLEANAS designer Solveig Hisdal og fik følgende svar tilbage:

Jeg er nok veldig betatt av 1500 tallets kunst, og dette kan nok sikkert gjenspeiles i mine arbeider. Det var et både morsomt og vakkert bilde av Maria du har sendt meg, og blusen hennes er veldig inspirerende både i mønster og fargebruk.

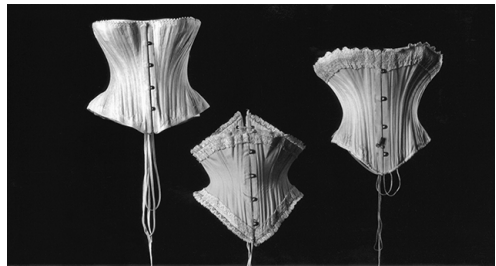
Vennlig hilsen Solveig Hisdal

Billedet af Maria symboliserer her hjemmeindustrien, og OLEANA er et aktuelt tidsbillede af en industriel højkvalitets nicheproduktion i Norge.

Vibeke

PS.: Der er mange fine billeder på www.oleana.no

Postkort – Rijksmuseum i Amsterdam havde i efteråret 2006 en særudstilling med udvalgte tekstiler i De Nieuwe Kerk. Der var alt fra bruden med de brede hofter til kvinden med den smalle midje.

udstillingen af korsetter bestod af en stor samling fra 1875 til 1900 + enkelte helt nutidige.

Korsetterne var alt fra smukke nipsstykker til klodsede og grove brugsgenstande.

En skoleklasse var der, og sikke megen morskab, de kunne få ud af at se på korsetter og andet undertøj. Det var også muligt at afprøve forskellige former for brede hofter, ekstra popo og et fiskebensskørt, der puffede op, når de satte sig på en stol. Det var ikke mindst drenge-
ne, der nød at prøve denne del af udstillingen!

Vibeke

ARRANGEMENTS- OG UDSILLINGSKALENDER

TENEN inviterer: Generalforsamling i Sydvestjylland 24. og 25. marts 2007. Tilmelding skal ske senest den 15. februar, se sidste nummer 17/2. Dagsorden og årsberetning er i dette nummer på side 22.

Industrimuseet, Horsens:

Klædeskabet - omkring 2. verdenskrig. 15.2. – 15.10.2007

Adr.: Gasvej 17-19, 8700 Horsens

Skanderborg Museum:

Dronning Sofies brudekjole. Udstilling udlånt fra Kronborg. Til 31.5.2007

Adr.: Adelgade 5, 8660 Skanderborg

Kunstcentret Silkeborg Bad:

Inge Nørgaard (bosat i USA), billedvævninger, mixed media og skulptur. 27.1. – 25.3.2007.

Adr.: Gjessøvej 40, 8600 Silkeborg

Moesgård Museum:

Egekisterne fra Borum Eshøj, dragter fra Bronzealderen. Til 23. 9.2007.

Adr.: Moesgård Allé 20, 8270 Højbjerg

Den Gamle By: Stueetagen i Udstillingsfløjen bag Møntmestergården

Kristentøj og dåbskjoler. Til 9.9.2007.

Adr.: Den Gamle By, Viborgvej 2, 8000 Århus C

Textilforum:

Works in Progress. Ingerid Blakstad. Til 25.3.2007.

European Art Quilt IV. 7.6. – 9.9.2007.

Adr.: Vestergade 20, 7400 Herning

Museum Sønderjylland - Arkæologi Haderslev:

Skrydstrupkvinden på Haderslev Museum. Hele 2007.

Adr.: Dalgade 7, 6100 Haderslev

Hørvævmuseet på Krengerup Gods:

Gymnastikdragtproducenten *GYFAs* historie og udvikling. 5.5. – 30.9.

Adr.: Nårupvej 30, 5620 Glamsbjerg

Tidens Samling:

H for Haute Couture. Til 15. 4.2007.

Adr.: Brandts Passage 29, 5000 Odense C

Køge Museum:

Påske i købstaden og på landet. I museets stuer fra 20.3. – 15.4.2007.

Adr.: Nørregade 4, 4600 Køge

Roskilde Museum:

Nål og tråd. Redskaber til håndarbejde i 1800-1900-tallet. Til 9. 4.2007.

Adr.: Sankt Ols Gade 18, 4000 Roskilde

Farver Hammers Gård:

Vævede tekstiler. Annette Møller Pedersen. 2.2. – 15.2.2007.

Adr.: Ringstedgade 1, 4000 Roskilde

Vikingskibsmuseet:

Anna Nørgaard væver et sejl til en af museets både. 10.2. – 25.2.2007.
Vindeboder 12, 4000 Roskilde

Bornholms Kunstmuseum:

Fem forunderlige forløb, billedvæveren Charlotte Schrøder. 4.2. – 29. 4.
Adr.: Sdr. Strandvej 95, 3760 Gudhjem

Håndværk uden Grænser, Nexø:

Uld og bomuld. Naturprodukter fra et stort geografisk område. Til 5.8.2007
Adr.: Sdr.Hammer 2 D, 3730 Nexø

Kronborg Slot:

Frederik II's bordhimmel. Til 4.3.2007.
Adr.: Kronborg Slot, 3200 Helsingør

Hammermøllen, Hellebæk:

Våben og Tekstilindustrien i Hellebæk. 3.3. – 25.12.2007
Adr.: Bøsemagergade 21, 3150 Hellebæk

Nationalmuseet:

Tycho Brahes verden - bl.a.en dragt fra 1600 med metalkniplinger. Til 9. 4.
Industriens kvinder. Martin Garval fortæller bl.a.om arbejdet som væver på
en tekstilfabrik i 1907. 15.4. og 29.4.2007 kl. 11.
Adr.: Ny Vestergade 10, 1471 København K

Rosenborg Slot:

Sophie Magdalenes pragtfulde brudekjole fra 1766. Ca. 24.2 - medio maj.
Adr.: Øster Voldgade 4A, 1350 København K

Christa's Fine Tribal & Modern Art Gallery:

Afrikanske tekstiler, masker og figurer. 26.2. – 29.5.2007.
Adr.: Bredgade 36, 1260 København K

Kunstindustrimuseet:

Tekstile illusioner. Anne Louise Bang, Helle Trolle, og Anne Mette Larsen.
Til 11.2. *Wilderness*. Laura Baruël. 16.2. – 9.4. *Marimekko*. 2.3. – 28.5.2007.
Adr.: Bredgade 68, 1260 København K

Rundetaarn:

Kurv - pileforeningens 10 års jubilæum. 24.3. – 22.4.2007.
Tekstile Tegn og Tanker. 7.7. – 12.8.2007.
Adr.: Købmagergade 52A, 1150 København K

Kulturen i Lund:

Textila tekniker och material. En mindre studiekammare. Til 30.12.2007.
Adr.: Tegnérplatsen, S-221 04 Lund

TENENs kalender udarbejdes på grundlag af arrangementer i *KultuNaut* – Den Elektroniske Kulturkalender. Yderligere oplysninger samt illustrationer modtages gerne direkte fra arrangører og deltagere. Deadline for korte meddelelser er ca. to uger før bladet udkommer. Send oplysningerne til Vibeke Ervø, som koordinerer listen.

Telefonliste for TENENs bestyrelse mv.

<i>navn</i>	<i>adresse</i>	<i>telefon / ePost</i>	<i>hverv</i>
Annet Laursen Skjelsager	Dorthesvej 2 3520 Farum	44 95 05 55 <i>silke-annet@detail.dk</i>	formand + redaktion
Lone de Hemmer Egeberg	Teglgården 66 st.th 3460 Birkerød	45 81 15 97 <i>elone@hotmail.com</i>	næstformand
Bent Bille	Langgade 44, Flemløse 5620 Glamsbjerg	64 72 15 65 <i>familien.bille@get2net.dk</i>	kasserer
Lis Slottved	Hjarupvej 10 6200 Aabenraa	74 63 03 50 <i>slottved@privat.dk</i>	sekretær + redaktion
Vibeke Lilbæk	Kollerødvej 39 3450 Allerød	48 17 16 47 <i>vofl3450@yahoo.co.uk</i>	redaktion
Anni Bloch	Thingvalla Allé 5, 2300 København S	23 37 19 59 <i>anni.bloch@tiscali.dk</i>	bestyrelse
Flemming Lundholm	Ravningvej 10, Ravning, 6760 Ribe	75 43 77 06 <i>beiderwand@tele2adsl.dk</i>	bestyrelse
Hanne Frøsig Dalgaard	Bredebovej 33, 6.tv 2800 Lyngby	45 88 32 67 <i>hfd@tdcadsl.dk</i>	suppleant
Anni Mejdahl	Nibsbjergvej 10 7500 Holstebro	97 42 37 86	suppleant
Margit Ambeck	Lyshøjgårdsvej 87, 1.th 2500 Valby	36 30 61 50	suppleant
Lucie Borgsmidt- Hansen	Broholms Allé 28 2920 Charlottenlund	39 64 31 85	revisor
Susanne Nielsen	Sasserød 16 5462 Morud	64 83 11 26	korrektur, forklæder
Vibeke Ervø	Åfløjen 4, 2. tv 2700 Brønshøj	44 85 18 44 <i>ervo@mail.dk</i>	kalender
Frits Lilbæk	Kollerødvej 39 3450 Allerød	48 17 16 47 <i>vofl3450@yahoo.co.uk</i>	redaktion

skriv et postkort

til bladet TENENs læsere.

Fortæl om en tekstil oplevelse
i din egen by, udenbys eller udenlands,
i en bog, i en film eller i musik,
med børn, dyr, blomster eller ...

Lad det fylde en halv side og gerne med en illustration.

Send det til bladets redaktion.
Med posten eller med elektronisk post.

Vi glæder os allerede!

Verdens største museum for sko: *The Bata i Toronto*

Batafamilien grundlagde Canadas største skotøjsfabrik, og Sonja Bata indsamlede fra 1940'erne sko fra hele verden. Salvatore Ferragamo og Roger Vivier blev hendes personlige venner, og da museet i 2005 skulle fejre 10-års jubilæum i den spektakulære skotøjsæske-inspirerede bygning på Bloor Street, faldt valget på en udstilling af de største ikoner fra det 20. århundrede. En kongerække af modefolk med en enkelt dronning (Vivienne Westwood) eller to, naturligt repræsenteret i museet.

Den faste samling 13.000 par fodbeklædning er også sanserystende og overraskende med eksotiske specialiteter som franske træsko til at knuse kastanier og hollandske træsko med bunden skåret omvendt for at narre fjenden (ty-skerne).

Rundgangen starter med et sæt 4 millioner år gamle fodaftryk, og det er – trods alt – replica, men ellers er

det faktisk originale genstande, vi præsenteres for fra antikken og frem. Hvordan hun så end har fået fat i dette unikke materiale, som offentlige institutioner må se på med misundelse.

Ikke alene er udstillingsgenstandene enestående, der er også masser af nye og overraskende synsvinkler og måder at klassificere sko på og fortælle om livsformer, status, job, mode, tro og klima. Til glæde for børnene er der lege med fodtøj

og eventyrlige fortællinger fra hele verden. Askepot er blot en af dem – og verdens største berømtheder har man naturligvis vristet et par sko eller i det mindste en historie ud af.

Sæt roligt en halv dag af til denne funkende "skotøjsæske" hvis du kommer på de kanter.

Lone de Hemmer Egeberg

Internet: www.batashoemuseum.ca

↙
Moccasiner af elsdyr skind monteret på snesko. Brugt af canadiske Athapaska- og Cree-indianere omkring 1850.

→
Herre snørestøvle fra den canadiske skotøjsfabrik Knox ca. 1920.

